

ŠE Z OKREPLJENIMI MOČMI NAD SLOVENSKI PRAVOPIS

Že precej pred dobrim letom sem napisal odgovor na okroglo mizo 38. seminarja slovenskega jezika, literature in kulture iz l. 2002 in ga poslal jezikoslovni urednici Slavistične revije s prošnjo za objavo. Po dolgem času sem od tehnične urednice Slavistične revije, Nataše Logar, vendarle prejel obvestilo, da bo moj prispevek objavljen v 2. številki SR 2003, katere izid pa se je zavlekel vse do prvih dni okt. 2003. Tako dolgo sem moral, kakor sedaj vidim, na objavo čakati zato, ker se je uredništvo odločilo, da obenem z mojim odzivom na okroglo mizo objavi tudi že odgovor večine okroglo miznikov (vseh je bilo 9, med polemiki pa sta umanjala 2, tj. Tina Verovnik in Špela Arhar, morda celo zaradi tega, ker sta menili, da je za znanstveno revijo nespodobno, da bi ob kritičnem odzivu na kaj tiskala hkrati tudi odgovore na ta kritični odziv). Uredništvo se je poleg tega še potrudilo in je pridobilo še štiri nove kritične odzive na novi SP, tako da se sedaj moram odzvati kar na 11 sestavkov (če izpustim dvostranski uvajalni predsestavek odgovornega urednika, tj. Soočenje jezikoslovnih nazorov), podpisanega sicer kot »glavnik urednik. Poleg tega so ponatisnili – uvodoma – pod I Okrogla miza, Kaj je novega v slovenskem jeziku? – Ob izidu Slovenskega pravopisa (str. 116–156), moj prispevek Z združenimi močmi nad novi Slovenski pravopis pa postavili kot prvega v Razdelku (nenaslovljenem) II (str. 159–175), tako da je kot kritika izenačen s polemikami.

Pa pojdemo po vrsti najprej k polemikam 7 avtorjev in nato še h kritikam četvero avtorjev, ki so objavljene v razdelku III.

1. Ada Vidovič Muha, 177–181.

0 Voditeljici okrogle mize sem že v svojem odzivu na njene očitke novemu SP odgovoril, kolikor je šlo za konkretne stvari. Tudi sedaj pa se mi zdi nesmiselno odgovarjati na vse njene negativne kvalifikacije moje osebe, kakor so naslednje: kultiviranost javnega jezikovnega vedenja; kocbekovska /.../ osvobojenost, demokratičnost; kabinetni predpis; sistematično se odtujevati živi podrašti in jo tako razmeroma hitro iztisniti iz javne vloge; jezik ni naša avtentičnost, /ampak/ mora biti tako ali drugače /.../ od tega ali onega popravljenega avtentičnost, 'naša' samo od tako ali drugače izbranih; konzervirani jezikovni sistem ... ipd.

1 No, konzerviranost jezikovnega sistema je stvarina njene točke 2.1. V svojem odzivu na to problematiko sem povedal, da je bila novemu SP »glavna zbirka občnoimenskega besedja« slovar SSKJ. Zmeraj je bilo in bo tako, da mlajši slovarji seveda ne morejo zanemariti kar vsega besedja iz predhodnih. Tako je – da ne hodimo predaleč nazaj – Pleteršnik jemal besedje tudi iz Cigaleta in Janežiča (prim. S–NS I, str. VI): »Cigalejev in Janežičev slovar so gimnazijci in bogoslovci, dasi takemu delu ne vajeni, s primerno natančnostjo izpisali.« Takega obširnega poročanja o nabiranju besedja, kakor ga imamo pri Pleteršniku, pa npr. ni v SSKJ (I, str. IX–X): neizpolnjena je ostala tudi njegova obljuba, da bodo »v prilogi zadnje knjige« »navedeni tudi citirani avtorji in morda tudi za slovar ekscerpirana dela«. Da v novem SP ni samo besedje iz SSKJ, sem pokazal na podlagi besedja s str. 1171 novega pravopisa. Polemičarka ni ovrgla moje trditve, da je v novem SP iz SSKJ le večina občnoimenskega besedja, saj jih je od 100 enot le 50 res po SSKJ, sam SSKJ pa ima 46 teh enot iz SP 1962, 8 pa je njegovih lastnih novih. Torej bi bilo tudi besedje SSKJ »konzervirano«. V omenjenem odseku besedja SSKJ nima nobene lastnoimenske iztočnice ali podiztočnice, SP 2001 pa jih ima 24. Če so v SP 2001 v glavnem že zapisane v ustreznih priložnostih (tudi enciklopedijah), s tem ni rečeno, da so že konzervirane, saj so tudi v priložnostih prihajale take, ki so (bile) v jezikovni rabi. Naj k temu priključim v zavest še dejstvo, da so v SP 2001 kot viri besedja za slovar navedeni poleg SSKJ še: »zbirka besedja v

Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša, specializirani leksikoni in slovarji, npr. Enciklopedija slovenskega jezika, Pravopis medicinskih izrazov, Pravni slovar in zbirka leksikonov Cankarjeve založbe; lastnoimensko besedje pa je nabrano (in izbrano) iz enciklopedij, izdanih v slovenščini (LCZ, VSL, ES, SKI, LI).

Vse to ne more biti le konzervirano, saj besedje vendar ni kot sadje in zelenjava, ki sta – recimo – v najboljšem primeru užitna le za eno leto. (Kritiki novega SP pa se tudi niso ravno izkazali s svežimi produkti.)

2 Polemičarka nadalje (za D. Bajtom) meni, da bi bil pravopisni slovar moral prinesiti »predvsem novo, glede pravopisno-pravorečnih vprašanj aktualno gradivo«. – Tak slovenski pravopis nikoli ni bil, še zlasti ne zadnja dva pred SP 2001, saj sta načeloma prinašala splošno živo besedje slovenskega knjižnega jezika, ne pa morda samo pravopisno in/ali pravorečno aktualno gradivo. Besedje iz SP 1962 oz. SSKJ sem navajal samo zaradi tega, ker je kritičarka (in še kdo) zatrjevala, da je ves novi pravopis samo prepis iz SSKJ, tako da sem moral na konkretnem primeru ugotoviti, koliko je od kritičarke izjavljeno objektivno oz. ne.

Kritičarka je namreč trdila, da novi pravopis uporabniku ponuja v glavnem »popravljen« SSKJ in neko »brušen/o/ slovenščin/o/ iz srede 20. stoletja«. Saj je vendar že SSKJ sam iz let 1970 do 1991. Da ne omenjam še enkrat, da novi slovenski pravopis prinaša tudi bogato lastnoimensko in morfološko gradivo.

3 Neprav je tudi zatrjevati, da bi bil novi pravopis namesto »jezikovnega opisa (kabinetni) predpis«. Če polemičarka izjavlja, da se »SSKJ glede nabora iztočnic ni 'opiral' ne na slovenski pravopis 1962 /str. 159/ ne na katerikoli drug slovar«, jo moramo opozoriti najprej na str. XI v SSKJ I, kjer v § 11 beremo, da so »besede, za katere ni izpisov« sicer »zelo redke«, toda: »Gradivo zanje je bilo prevzeto iz Pleteršnikovega slovarja, včasih pa tudi z listkov s podatki, ki so jih po svojem poznanju zapisali uredniki«. In v § 14 SSKJ je povedano: »Pri izdelavi geselskih člankov, zlati pri določanju pomenov, so se uredniki v prvi vrsti opirali na zbrano listkovno gradivo, deloma pa na svoje poznanje živega jezika. V pomoč so jim bila domača in tuja leksikografska dela, med njimi Pleteršnikov Slovensko-nemški slovar, Slovenski pravopis, Glonarjev Slovar slovenskega jezika in sodobni tuji slovarji srednjega obsega, od slovanskih posebno Slovník spisovného jazyka českého. Razen tega so bila potrebna še mnoga posebna ustna in pismena pozvedovanja. Za vprašanja, ki zadevajo pravopis, pravorečje, naglas in intonacijo, je bilo opravljenih več anket.« Poskusni snopič SSKJ 1964, str. 3, pa o tem: »Zavedati se namreč moramo, da ima uredniški odbor na razpolago gradivo v Pleteršniku, Glonarju, Slovenskem pravopisu, v terminoloških zbirkah in tujih slovarjih.« In vendar polemičarka piše (178): »Slovarski geslovník (t. i. alfabetařij) je nastal na podlagi popisa /.../ nabora namensko zbranega dokumentarnega gradiva.«

Vse tako se je seveda delalo tudi pri slovarju novega SP, napisane pa so bile tudi razprave in kritike rešitev v SSKJ (in že prej tudi SP 1962).

4 Moja izjava, da smo »v pravopis uvedli tudi tonemskost« je polemičarki »zamolčevanje (tudi) normativne zasnove SSKJ /.../ brez dopolnitve v smislu popravkov tonemskosti iz SSKJ«. Samo po sebi se razume, da se v SP 2001 pri tonematiki občnobesednega opiramo na SSKJ in ne morda le na Pleteršnika, ali še prej na Škrabca in Valjavca, ali na Breznika (pri zadnjem poleg na dve glasoslovni razpravi še zlasti na njegovo otonemljenje v I. zvezku Slovensko-srbohrvatskega slovarja 1950, ki pa ga SSKJ sploh ne omenja). Sami pa smo morali otonemljati skoraj vse lastnoimensko (saj je tega v SSKJ izredno malo).

Sicer pa naj na tem mestu povem, da iz SSKJ ni razvidno, da se je J. Rigler lahko opiral na Breznikovo slovaropisno tonemskost v omenjenem slovarju I (*A–parček*) A. Gröbminga in I.

Lesice. V tem slovarju ima Breznik tudi številsko tipologijo naglasnih tonemskih tipov, prinaša pa tudi kar veliko lastnoimenskega in prevzetega besedja, ki ga Pleteršnik nima.

Torej: z ničimer se ne da ovreči v SP 2001 ugotovitev, da je slovenska tonemskost besedja v pravopis uvedena (še) v SP 2001.

5 Še pripomba o zvrstnosti tipologiji SSKJ oz. o oznakah zanjo. O tem sem kar obsežno pisal že v SR 25 (1977) pod naslovom Pojmovanja in poimenovanja za pojave zvrstnosti (str. 387–406). V SSKJ so kot oznake (kot *kvalifikatorji*) podane na str. XVIII–XXII, in sicer naslednje: slovnične, pomenske, terminološke, stilno-plastne, ekspresivne, časovno-frekvenčne in posebne normativne. Že v našem Načrtu pravil za novi slovenski pravopis 1981 pa so oznake naslednje: socialnozvrstne, funkcijske, normativnostne, čustvenostne, časovne in pogostnostne (str. 203). Prvi dve skupini sta zvrstnostni, preostale pa pretežno stilne. Tako je tudi v SP1 1990, le da so dodane še posebne oznake.

Če primerjamo oznake v SSKJ in v SP 2001, vidimo, da gre pri stilno-plastnih oznakah SSKJ (ob sicer manjkajočem a) za to, kar so SP 2001 socialne zvrsti, npr. nar., pog., nižje pog., one pri manjkajočem a) pa so v glavnem funkcijske, gotovo pesn., pisar., publ., med terminološkimi oznakami pa so od funkcijskih še nestrok., poljud., strok., poleg področnih, kakor sta npr. agr. ali bot., med temi pa so tudi stilne (bibl., knjiž., vznes., otr.).

V SP 2001 so socialno-zvrstne oznake privzdig. /s tem se pač nisem strinjal/, knj. pog., ljud., neobč., neknj. pog., neknj. ljud., pokr., nar., mestn., izobr., sleng., žarg. in latov. Zadnje tri oznake so iz kroga t. i. interesnih govoric, SSKJ-ju manjkata te vrste izraza za sleng in latovščino, žargon pa mu je enota »govora posameznih stanov« (prav bi bilo poklicnih skupin). SSKJ pozna oznaki pog. in nižje pog., SP 2001 pa namesto tega upravičeno knj. pog. in neknj. pog. (pa še neknj. ljudsko). Nasproti samo narečnemu v SSKJ novi pravopis poleg tega loči še pokr(ajnsko). Neknjižnemu ljudskemu v SP 2001 pa stoji nasproti oznaka mestne govornice in ljudsko (to so feminativni priimki kot *Potokarica*). Poleg tega ima SP 2001 še oznake neobčevalno, izobrazbeno in že omenjeno privzdignjeno, pri čemer prvo pomeni toliko kot SSKJ-jevo knjiž. (kar je vzeto iz SSJČ, vendar se tam to ne meša z izrazom *spisovni*, kar je pri nas knjižno), tj. tako se ne rabi v nezaznamovanem govornem občevanju. Naše izobrazbeno je značilno za ljudi, ki v svojem izražanju kažejo na določeno višjo izobrazbo; opazne prvine so lahko tudi citatne (zgleđi za to pa so *antejevski*, *alias*, *vulgo*, *Carthesius*, lahko pa bi bili dodali še kaj takega besednozveznega kot *Poeta nascitur* ali *horror vacui*). Privzdignjeno nam pomeni iskano rabo enot iz sopomenkega snopa (*globočina* za *globino* ali *poslednji* nam. *zadni*, da nam. *ja*, *beró* nam. *berejo*).

Podobno bi lahko primerjali ekspresivne kvalifikatorje SSKJ-ja s čustvenostnimi oznakami v SP 2001. V SSKJ je 9 oznak s področja čustvenosti enakih onim v SP 2001, oznake vulg. iz SSKJ v SP 2001 ni, ta pa ima dodatne oznake poud., kletv. in zmer., ki jih v SSKJ ni. Olepševalno je npr. v *ročcah* za nevtralnó *pijan*, *vinjen*, omiljevalno pa npr. *vinjen* nasproti slabšalnemu *nažrt*. Na večjo mero določene lastnosti kaže oznaka poud., kaj je kletv. pa se splošno ve (ublaževalna oblika je kletvica); kaj je zmerjanje, je tudi jasno (prim. SSKJ V).

Polemičarka (str. 179) nadalje pravi, da »je slovensko jezikoslovje v smislu oblikovanja lastne zvrstne teorije in jezikovnosistemske stilistike uspešno zapolnilo 60-a leta prejšnjega stoletja, v polemiki z avtorji SP 1962 to teorijo dopolnjevalo in jo vgradilo v zasnovno odličen slovar«. Ob tej samohvali je treba povedati, da je jezikoslovna teorija SSKJ v veliki meri posnetek češkega slovarja (Slovník spisovného jazyka českého), pa najsi gre za zvrstnost ali še za stilnozvrstne teoreme. O tem nas prepričujejo §§§ 18–22 češkega slovarja glede Stilističnega vrednotenja (stilna karakteristika, str. X–XII). Tu, pri Čehih, se pri vrednotenju s stališča knjižnosti – neknjižnosti v okviru knjižnosti v § 19 pojavljajo prilastki; a) hovorová (běžna mluvená řeč spisovného jazyka), obecná čeština, b) knižná, c) basnická, d) publicistická, e) odborná, pri čemer je za obecnó češtino glede besedja rečeno tudi: »nelze je pokládat prostě za nespisovne«.

Od neknjižnega se pri Čehih omenjajo oznake: a) narečni, b) oblastni, c) lidová (v SSČ pro školu i veřejnost, 1978; *lid* – nejširší vrstvy obyvatelská (pri nas v Bradaču ŠSS 1967 je *lid* ljudstvo)), d) argotická pa še slangová in nespisovná. V § 20 (pri frekvence) so pri Čehih oznakovni prilastki: a) běžně užívané slova a spojeni, b) řidší, c) řidká, v § 21 pri dobnostnem oznake a) zanikající, zaniklé, b) zastaralá, c) zastaravající. V § 22 pa pri ekspresivnem najdemo naslednje: 1. citové zbarvená (expr.), 2. a) familiární, domacká, mazlivá, ve vyjadřování dětí nebo v hovoru s dětmi, b) pejorativní, c) zhrubělá, vulgární, d) eufemistická, ironická. Opozorjeno je tudi na to, da imajo besede in besedne zveze lahko tudi po več oznak.

Torej imamo vendar tudi za novi slovenski pravopis pravico in dolžnost v SSKJ od nas v razpravi kritizirano zamenjati z ustrežnejšim, pa tudi od češkega vzorca se lahko oddaljimo. – Razen nekaj oznak, ki sem jih predlagal jaz za pravopisni slovar, so bile vse spremembe oznak glede na SSKJ sprejete še v času 2. pravopisne komisije (predsedniki so ji bili B. Grafenauer, J. Menart, nazadnje F. Jakopin), razvidno pa je to iz zapisnikov te komisije, ki jih je vodila in pisala sedanja docentka I. Orel.

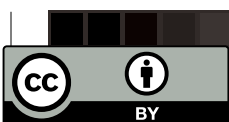
Odvisnost SSKJ od SSJČ je tudi pri slovnicih oznakah. Za spol samostalnikov imamo Slovenci sicer simbole m, ž, s (še v SP 1935 m., ž., s., pri Pleteršniku pa m., f., n., kar imajo Čehi s piko še danes; naši simboli m, ž, s brez pike so bili uvedeni v SP 1950). Števila so v SP 1935 okrajšana kot edn., dv., mn. (druga okrajšava je v Poskusnem snopiču /str. 85/ umanjkala). Besednovrstne oznake so v SP 1935, 1950, 1962 še redke, glagoli kot besedna vrsta v slovarju nimajo oznake, enako ne v slovarju pridevniki, pač pa ostaja oznaka prisl. (ki pa služi tudi za členke in povedkovnike). Dosledno zaznamovanje besednih vrst v naših pravopisnih slovarjih ne obstaja (imajo sicer m, ž, s, prisl., vez., predl., glav. štev., medm.), po zgledu na češki slovar se je uveljavilo v SSKJ. Enako kot Čehi ima SSKJ oznake za samostalnike, pridevnike in glagole posredne, popolnoma neprimerna pa je oznaka nesklonljivi prilastek (pri tem gre za prvi del narazen pisane zloženke).

SSKJ-jeva »predpona v sestavljenkah« pa je šepasta, saj bi bilo treba razločevati tipa »s predpono« oz. »s predpionskim obrazilom«, in samo ta druga dajejo sestavljenke (res je pa, da imajo tako kot v SSKJ tudi v SSJČ).

Vse to v SSKJ je torej daleč od polemikarkine proklamirane dognanosti sistema kvalifikatorjev.

Še huje pa je, da SSKJ sploh nima oznak za npr. vrste števnikov in zaimkov (kar je sicer že v SP 1950, prim. *pet, kdo*, kar pa imajo Čehi: *čtyř* čisl. zakl. in potem dalje čisl. řad., čisl. druh.); namesto tega ima SSKJ samo oznako štev. (za glavne, vrstilne in ločilne števnik; množilni so mu pa kar prid.). Enako pri zaimkih.

6 Pa pustimo sedaj oznake in si oglejmo težo še katerega polemikarkinega očitka. Nekako nam ne dovoljuje sklicevanja na Webstra ali Škaljića, ko zavračamo njene zmote. – SP 1962 ima pri *Baudouinu de Courtenayju* lahko svojilna zaimka *Baudouinov* in *de Courtenayev*, tj. samo iz enega ali drugega glavnega dela večbesednega priimka, toda s tem ni rečeno, da svojilni pridevnik iz obeh delov priimka ni mogoč, saj iz *Breznik-Ramovš* napravimo *Breznik-Ramovšev* in iz imena *Rainer Maria* svojilnik *Rainermarijev*. – In glede »turške« zadeve *akindžija*: jaz pač glede tega moram prej verjeti Bosancu kot naši Kraševki. – Polemikarka primorski besedi *nono* pripisuje narečnost in meni, da se mora temu primerno tudi narečno sklanjati s *t* podaljšamo osnovo, torej *nonota* itn. Toda v SP 2001 je ta beseda označena kot pokr. primor., in če se taka beseda prevzame v knjižno besedilo, se mora ravnati po knjižni, ne po narečni sklanjatveni normi. – Podobno je z besedami na *-ko*, ki se pogovorno in narečno pogosto, če ne zmeraj, sklanjajo s podaljškom osnove s *t*. V SSKJ so take besede označene različno: *rdečko -a* je brez oznake, *srečko -a* ima oznako šaljivo, *fičko -a* pog., *stričko -a* ljub., *tičko -a* expr. Torej je komu smešno očitati, če pri pogovornosti ali ekspresivnosti takih enot uporablja enako merilo in

potem tudi besedama *bimbo* in *medo* pripisuje roditeljsko obliko na *-a* in ne na *-ta*. – Enako mu je očitati, da ima feminative, kakor so polemičarkini *pravnica*, *zdravnica*, *delavka* za tvorjenke k moškim poimenovanjem *pravnik*, *zdravnik*, *delavec* (in sicer na podlagi izmenjavne izpeljave). Sicer so poleg tega moška poimenovanja nastala prej kakor ženska. (Pri tipu *gospodinjec* pa moramo govoriti kot o maskulativu.) – Po zgledu *straši = roditelj* je prav tudi *roditelj – roditeljica*. Pri besedi *zdravnik* je *n* priponskega obrazila posplošen, torej analogičen, iz primerov, kjer je *n* pred *ik* že v njegovi pridevniški podstavi. (Sicer pa prim. pridevnik *ozdraven* v Besedišču slovenskega jezika 1998.)

Podtikati nevednosti moji osebi glede tega, da je izrazje dobro, če je čim bolj stanovitno, in nato zaradi kalkiranja besede *arheolog* s *starinoslovec* govoriti o poraznosti, je pravo sprenevedanje. Slovensko domačo ustreznico je v SP J. Snój navedla v obliki <starinoslovec>, tej besedi kot iztočnici pa dala oznako neobč. in priporočila izraz *arheologija*. Slovenska izrazja določenih strok pač poznajo vse polno kalkiranih takih izrazijskih dvojnic: *morfologija* oblikoslovje, *teologija* bogoslovje, *nominativ* imenovalnik, *stavek* Satz, *historik* zgodovinar, *historiograf* zgodovinopisec, *konzonant* soglasnik, *geograf* zemljepisec, *duodenum* dvanajsternik, *tekstologija* besediloslovje, *Stickstoff* dušik. Sicer pa že v Pleteršniku najdemo iztočnico *starinoslovje* Archeologie, zatem pa tudi v SP 1962 *starinoslovec* raziskovalec starin (enako je v SP 1935, 1950, in celo v SSKJ najdemo *starinoslovje* knjiž. arheologija). V SP 2001 imamo *starinoslovec* neobč. *arheolog*.

Za katero takih dvojic se odločajo strokovnjaki določenih področij, je različno: starejše generacije, zlasti šolane na področju nemškega jezika, so dajale prednost t. i. mednarodnemu izrazju, naslednje pa so bolj upoštevale izročilo priročnikov z domačim izrazjem. V slovenskem pravopisu uporabljamo npr. zvezo *zemljepisna imena*, znanstveni zemljepisci pa imajo raje pridevnik *geogarfski*. Žal se je SSKJ odločil za t. i. mednarodne oznake strok, in tako npr. pri *zemljepisen*, ki je v SSKJ brez oznake geogr., beremo pred zvezo *zemljepisna dolžina* oznako geogr. V Poskusnem snopiču SSKJ na str. 5 beremo: »Terminološki kvalifikatorji so praviloma narejeni iz tujih osnov, drugi iz domačih /.../«, česar v SSKJ sicer ni več. (Še pri Pleteršniku so slovnične oznake rade latinske, npr. adj., arch., astr., conj., chem., indecl.)

Polemičarko moti tudi moj izraz *sledje* za mednarodno *sekvenca*. Predlaga mi, naj namesto sledja, ki da je kalk, uporabljam Breznikov izraz *govorni odstavek*. Tu ji torej žal ne moremo ustreči, ker je govorni odstavek nekaj čisto drugega, se pa v njem pojavlja sledje. Beseda *sledje* tudi ni kalk: kalk nam je posnemanje morfemske zgradbe iz jezika dajalca. *Sekvenca* je iz deležnika sedanjega časa (sequens -ntis), *sledje* pa je tvorjenka iz glagolskega korena in priponskega obrazila. – V zvezi s tem se polemičarka tudi sprašuje, zakaj neki bi bila za *neologizem* potrebna »domača dvojnica« *novota*, če se »prevzeti neologizem že čisto po domače obnaša (sklanja, je besedotvorno motivirajoč ipd.)«. Zaradi tega gotovo ne, pač pa zato, ker so sestavine tvorjenke iz domačih oblikotvornih enot lažje in tudi širše razumljive kakor pri t. i. mednarodni vzporednici, saj je sorazmerno manj ljudi, ki razberejo, kaj pomenijo morfemi *ne-o-log-izem*. Besedo *nov-ota* ima tudi SSKJ z oznako knjiž. za nevtralnno *novost*; ima jo tudi Pleteršnik (s pomenom Neuheit, Neuerung), ali npr. SP 1962 in še prej SP 1950, pa že SP 1935. Razširjamo ji samo pomen. Ker ima v SSKJ oznako knjiž., ji v stroki mirno lahko damo pomen 'nova beseda ali nova besedna zveza' (morebitna novinka moti zaradi pomena 'žensko bitje', prim. SSKJ).

Kar za besedo *neologizem* velja tudi za besedo *antropologija* nasproti *človekoslovje*, druga prav ustreza pomenskemu opisu v SSKJ, tj. »veda o človeku kot členu narave«. Naš Veliki slovar tujk (2002) sprejema besedno vzporednico *človekoslovje*, v malem Webstru pa imamo razlago 'veda o človeku'. S tem v zvezi mi polemičarka priporoča »od dnevne politike neodvisna jezikoslovna stališča«, kar se mi pa zdi povsem nesmiselno. Le kdaj so moja stališča o čem jezikoslovnem zavisela od politike?!

7 Pred koncem mi polemičarka še očita, da je v novem pravopisu ohranjeno pojmovanje iz SSKJ, po katerem gre v dvojicah kot *enosmeren* in *enosmerní* le za razliko med nedoločno in določno obliko istega pridevnika, določna oblika v stalni besedni zvezi s samostalnikom pa dobi lahko vrstni pomen. – Glede tega se slovensko pravopisje pač drži Kopitarja, ki v svoji slovnici 1808/9, str. 258, piše: »Samo pri m o š k i spolski končnici se kaže sled razlike med i n k o r p o r i r a n i m in p r a e d i c i r a n i m pridevnikom; inkorporiranje pa mora biti tako tesno kakor npr. v francoščini *petite-maison*, tako da samostalnik in pridevnik tvorita eno celoto: *stékli pes* wüthiger Hund, *Véliki pétik* Char-Freytag, *Véliki Stòl* (Groß-Stuhl), lastno ime gore na Gorenjskem ipd.«

Glede nedoločnih pridevnikov, ki imajo poleg nedoločne oblike še določno (npr. *mlad mladi*) v SSKJ I str. XIII § 27 pod b) beremo, da so podani »pridevniki, pridevniški števniki in pridevniški zaimki z oblikami za vse tri spole, moški spol praviloma v nedoločni obliki«. Pridevniški zaimki imajo seveda zmeraj samo eno moško obliko (*tak /nikoli takil* in *kateri /nikoli katerl*: žal je SSKJ tu zablodil, ko je za *neki* iznašel tudi nedoločno obliko (*néki* tudi *nék -a -o*), če jo že ima *vsak* (pri Kopitarju str. 298 še *vsaki*, enako ga rabi Škrabec razen v zvezi *vsak dan* (in *vsakdanji*)). SSKJ glede nedoločne in določne oblike pri števnikih seveda misli le na ločilne in množilne števnike (*dvoj – dvoji, dvojen – dvojni*, tako imenovani SSKJ-jevi sam. števniki tipa *pet petih* pa poznajo samo nedoločno ter vrstilni samo določno obliko. Glavne števnike bi SSKJ moral obravnavati najprej kot pridevniške besede, šele nato pa kot posamostaljene (torej bi ti dobili oznako sam. v istem slovarskem sestavku). Zgled: *trije gostje*, za oznako sam. *tríje tréh m, trí tréh ž*, s. Oblike števnikov, s katerimi šteujemo oz. računamo, pa so samo nepregibne in ne glede na obliko srednjega spola: *Štiri deljeno z dve je bilo vedno dve, Ena je bilo zmeraj manj kot dve*.

Ker mi polemičarka čisto na koncu pripisuje »slab/ega/ duh/a/«, naj ji glede besede *ljudsko* izdam, da je to pridevnik k *ljudstvo*, to pa je v SSKJ pod 2 določeno tako: 'preprosti, manj izobraženi sloji prebivalstva'.

8 Za konec naj se ustavim še ob polemičarkini misli, da se je »s/lovensko slovarstvo, ki nam ga ponuja SP 2001 /.../ spremenilo iz jezikovnega opisa v (kabinetni) predpis«, pri čemer v opombi 3 izjavlja: »Zanemarjeno je Kopitarjevo, Miklošičevo, Levstikovo, Riglerjevo načelo o jezikoslovčevi vlogi opisovalca in ne predpisovalca dejanskega jezika, s slovarskega stališča uresničeno v Pleteršnikovem slovarju in Slovarju slovenskega knjižnega jezika.«

Najprej o kabinetnosti predpisovanja v novem SP. – To je neodgovorno podtikanje tako glede predsednika uredniškega odbora za slovarski del kakor za druge člane tega odbora in za redaktorje, pa tudi za nabiralce in izbiralce besed in besednih zvez. Polemičarka ni z ničimer dokazala, da bi si bili kaj izmišljali ali da za spremembe nasproti SSKJ ni bilo ustreznih raziskav, še zlasti s strani predsednika uredniškega odbora novega SP. Nihče ni ovrgel teoremov za pravopisno slovarsko obdelavo besedja in besednih zvez, kakor je utelešena v teoriji tega slovarja in v veliki meri tudi uresničena s strani redaktorjev in iztočničarjev. (So pa seveda tudi pogreški v izvedbi.)

Da bi bili Kopitar, Miklošič, Levstik in Rigler samo opisovalci in ne tudi predpisovalci, seveda ni res. Še najbolj je bil morda v svojem slovarpisju (vsaj, kar zadeva slovenščino) samo opisovalec Miklošič. Sicer pa je tudi Škrabec veliko uporabljal dedukcijo. Brez deduciranja na podlagi določenih teoremov ni mogoče napraviti nič sovisnega, še zlasti ne v velikem. In novemu pravopisu torej ni mogoče očitati nepovezanosti z živim jezikom; v njem ni kakega samovoljnega pripisovanja lastnosti, ki jih jezikovne prvine dejansko ne bi imele, ampak bi bile izmislek slovarpiscev. Res pa slovarji nastajajo v kabinetnem trdem delu, lahko tudi desetletja dolgem, če so duhovne razmere v družbi take, kakor so bile pri nastajanju našega novega SP.

Po vsem povedanem v zvezi s pisanjem polemičarke je menda očitno, pri kom je duh slab.

2. Jerica Snoj, 185–186.

1 Varianta *-ev* za krepki *-ov* za svojilnost/pripadnost je seveda tudi za nas »s stališča slovarskega pomena nerelevantna«, toda tega pri SP 2001 tudi nobeden ni trdil. Šlo nam je za to, da se z *-ev* odriiva v govoru sicer kar pogost *-ov*. Poleg lahko predvidljivih primerov, če si zapomnimo ustrezno pravilo (npr. *zmajev, stricev, bičev, košev* in *križev*) imamo tipe kot *stričev, Georgeev, Sanchev, Lasageev, Laplaceov, Boccacciev, Thackerayjev* itn. Podobno tudi pri priponskem obrazilu *-in*: *Aničin – Micin, mucin*. Dejstvo je tudi, da obstajajo na Slovenskem področja, kjer tudi za *c, j, č, ž, š* ne tvorijo oblik na *-ev*, ampak na *-ov*. Da ne omenjam še dvojnic kot *Manetom/Manetem*.

2 Če boste spet govorili o feminativih, kar povejte, katere moške oblike s popolno gotovostjo predvidevajo čisto določeno žensko priponsko obrazilo. Poleg tega novi pravopis ne navaja feminativov pri vseh ustreznih samostalnikih: prim. *Mounier, kaplan, župnik, Karadžić* ali *kos kosovka* nasproti *slavček*, pa problematika kot Italij-*anka*, Anglež-*inja*, Srb-*kinja*. Enako je s samostalniki s priponskim obrazilom *-ost*: take primere izpušča tudi češki slovar, nam pa se je zdelo bolj važno, da zapišemo tiste, ki se dejansko dovolj pogosto rabijo. Marsikatera pridevniška beseda namreč nima tvorjenke na *-ost* ali pa je ta posebnost (*grdost* je čisto navadno, *lepost* pa ne). Itd.

3 Napačno je misliti, da je o dokončni izbiri iztočnic za pravopisni slovar odločal celotni uredniški odbor. Mislim, da sem šele od črke *m* naprej zahteval, da se odboru predložijo v sprejem tudi širši geslovniki ali pa vsaj spiski besed, pri katerih je tudi iztočničarka bila negotova, ali naj jih uvrsti ali ne. Iztočničarko novega SP si je iz razpoložljivega izbral in nato pač tudi vodil nekaj časa S. Suhadolnik. Menili smo, da je bila lojalna do njegovih načel pri izbiri besedja za slovar.

Čisto objektivnega merila za izbiro iztočnic ni, še zlasti ne pri sredstvih in osebah, ki so bili na razpolago novemu pravopisu. Ko bi bila polemičarka kaj konkretnješa, bi nam bilo lažje braniti dejansko izvršeno izbiro. Glede na to, kako je besedje novega pravopisnega slovarja obravnavano v primeri s SSKJ, pač ni mogoče implicitno podtikati podmene, da se pri novem pravopisu slovaropisno znanje ne bi bilo bogatilo, prehajalo s starejših na mlajše.

4 Slovaropisne usposobljenosti uredniški odbor redaktorjem na splošno ni odrekal, pač pa je ugotavljal, da je deloma mera te usposobljenosti pri nekaterih redaktorjih očitno višja kot pri drugih. Polemičarko bi tudi glede zavedanja glede obveznosti članov delujočega kolektiva prištevali k drugi vrsti. Seveda so tudi redaktorji lahko odločali o (ne)sprejemanju besed(nih zvez) v pravopisni slovar.

3. Janez Dular, 183–184, je na tem mestu bil pravi mož.

4. Vojko Gorjanc, 187.

1 O »dveh popolnoma ločenih svetovih«. Dovolj je pameten, da bi res mislil, da ta misel zadeva novi pravopis. Korpusni nabiri besedja se bomo lahko zaupali, ko bodo pri njej upoštevana res reprezentativna besedila posameznih funkcijskih besedilnih tipov v primerni količini in obeh prenosnikih.

Z zgledi je tu Gorjanc popolnoma niči. V nekem drugem svojem sestavku (ne vem kje sem ga že bral) je polemik nekoliko radodarnejši in kritiko novega SP implicitno nadaljuje s prikazom feminativnih oblik k besedi *dekan*. Zmagovito pribija, da je za v SP 2001 predvideno obliko

dekanka samo ena potrditev v nekem korpusu, priljubljenosti pa da se veseli *dekanja*; ta je po našem posneta po *županji*, ta pa je prvotno pomenila ženo župana. Torej je za marsikoga nekaj podobnega tudi *z dekanjo* (morda bi bil Gorjanc lahko povedal še, koliko nastopa po srbohrvaščini posneta *dekanica*).

2 Če nam Gorjanc priporoča »uporabo sodobnih slovaropisnih metod, temelječih na pozitivni tradiciji slovenskega slovaropisja in soočenih z novimi pristopi, ki jih je v slovarsko delo prinesel razvoj korpusnega jezikoslovja«, seveda moramo zavrniti implicitno podtikanje, da bi bili mi v novem pravopisu zanemarili kaj pozitivnega iz slovaropisnega izročila; marsikaj smo temu izročilu tudi prispevali. Glede korpusnega jezikoslovja pa mu namesto očitanja in načelnega deklariranja priporočamo, da bi nam podal pravo študijo o tem, kar bi bilo v bodoče pri alfabetarjih še treba upoštevati, npr. v obliki kakega Zaklada novega besedja, to pa iz soočanja s tem, kar nam doslej predpostavljajo slovarji katere koli vrste ali le zbirke besedja, kakor jo najdemo v Besedišču slovenskega jezika z najnujnejšimi oblikoslovnimi podatki. – Pri tem si bo treba rokave zasukati kar visoko pa še v roke pljuniti.

5. Nataša Logar, 197.

Glede računalniškega izrazja v novem slovenskem pravopisu moram še enkrat povedati, da bi tudi v bodoče moglo biti le deloma upoštevano v takem slovarju, kakor je pravopisni. Veseli me pa še naprej, da so nam računalniško izrazje podali v kar obilni meri sedaj in že pred izidom SP drugi, česar posledica bo med drugim pač tudi ta, da se njej sami glede tega ne bo treba truditi in se bo lahko posvetila pravim jezikoslovnim vprašanjem slovenskega knjižnega jezika. Vtis imam, da ji sposobnosti za to ravno ne manjka, in morebiti bo kdaj tudi v našem pravopisnem slovarju odkrila stvari, ki potrjujejo naš prispevek k pravopisnemu slovarstvu, kakršno je pri nas pač uveljavljeno in pozitivno dalje razvijano.

Glede izrabe korpusa FIDA: za pravopisni slovar 2001 ni bil rabljen, zakaj ga ISJFR ni zakupil (če ga ni), pa mi ni znano. Žal nam kritičarka in sedaj polemikarka ni dala podatka, od kdaj je sploh bil na razpolago, edini njen podatek v zvezi s tem je 2. 5. 2002, to pa je čas že po izidu novega SP.

6. Andreja Žele, 191–192.

1 Najprej nam sporoča, kaj vse je še delala za Inštitut v času, ko je nastajala njena disertacija (in vzporedno tudi pravopisni slovar). Za to njeno dejavnost sam seveda nisem vedel. Sicer pa še nadalje mislim, da bi nam bila torej tudi pri slovarju novega SP glede vezljivosti lahko pomagala. Za to bi ji bila hvaležna tako iztočničarka kakor redaktor(ji), ki je (so) svoje delo glede tega kar dobro opravila (opravili).

2 Vsemu, česar si kritičarka in polemikarka želi, pa v pravopisu ne bo mogoče ustreči. Poglejmo:

1) Ni res, da SP 2001 »ne upošteva žive in aktualne jezikovne rabe«. Res pa je, da ne sprejema oz. ne ve za nekatere novosti vezave (npr. *solidarizirati boj*, kar je verjetno po angleščini, ki je v sklonski paradigmatičnosti znano osiromašena). 2) Pravopisni slovar pomenov ne podaja, če niso povezani z oblikoslovnimi kategorijami, sicer pa pomenskosti ne izčrpava, ko v oblikoslovnem najširšem pomenu ni odražena. 3) Ponazarja se glede na slovnične lastnosti, ne na »ažuriranost« udeležencev. Glede novejših predponskih tvorjenk je iztočničarka pač upoštevala tudi njihovo pogostnost, v primeru neiztočniškosti kakega predponskega glagola pa se bo zmeraj treba posvetovati tudi s pravopisnim sestavkom zadevne predpone oz. predponskega obrazi-

la. 4) Oznaka ekspresivno ima v češkem slovarju (str. X in XI) tudi izraz »citové zabarvení (expresivita v širokém smyslu)«. Tudi češki přen. je pri nas zaobsežen z oznako poud., če ima to vrednost, tj. zaznamovanost. Prenesena raba je lahko tudi nezaznamovana, npr. *baba pri kozolcu* ipd. Beseda *hiševati* je, mislim, važna svetopisemska, imata jo tudi Cigale in Glonar (hausen), pa tudi SSKJ in SP 1962, prvi sicer z oznako star.

3 Pri vezljivosti nič ne dvomim, da o njej polemikarka ve več kakor naši redaktorji, vendar redaktor za glagol pri *osvajati* pravilno ne navaja vrstne oznake, torej je to nevtralna raba, za pomen *o. nove ideje* pa oznako publ. in za *o. ženske* oznako poud. (ljubezni pa je tako zelo veliko vrst). Tudi glede *iznašati* (pogleda, predlog, pritožbe) sem na redaktorjevi strani (*odkri-vati, prikazovati; predlagati; pritoževati se*). – Enoti *upati se/si* bi po mojem res zaslužili iztoč-nico: prim. ustrezne v nemščini (hoffen, sich trauen), in to velja tudi za *prizadevati* : *prizade-vati se/si*, seveda pa bi bila zaradi tega velika zamera pri SP 1962 in SSKJ.

4 K polemikarkinem koncu naj pripomnim, da me resnično veseli, da so »moje ženske« s fakultete tako dejavne, pa hkrati jezi in žalosti, če se v čem brez potrebe oddaljujejo od pravega spoznanja, morda celo komu drugemu na ljubo.

7. Marta Kocjan - Barle, 193–195.

1 Polemikarka je zelo delavna in lepo nadarjena slovenistka. Z marsičim, kar piše o kitajski pisavi v slovenskem pravopisu, pa se le ne moremo strinjati.

Dvojice tipa *Bejdžing – Peking* so zaradi pinjina in že podomačenega. – Glede *Silitoe* in *Melborough* zaradi govornega *o* na koncu ne vidim druge rešitve (podobno imamo drugje *Sarah* z roditeljskim *Sare*). – *Paraná -é* pa je, žal, nedopustni greh redaktorice, ki ga spričo oblike *Móskva -e* za rusko *Moskvá* ali italijanske *pietá* -- ni mogoče z ničimer upravičiti, tudi z *oná -é* ne. Redaktorica je brazilsko obliko *Paraná* dobila v VSLG, ki pa ne navaja roditeljske oblike (slovenistični sodelavki M. Bešter in M. Križaj - Ortar).

2 Glede pinjina se ne bova ujela s polemikarko. Seveda bi bilo najbolje, ko bi se glede nezvočnikov držali dosedanjega izročila, tj. da bi nam črka *b* zaznamovala tudi glas *b*, črka *p* pa glas *p*. In nato enako velja za črke *d – t*, *g – k*, saj se nam je aspiriranosti oz. neaspiriranosti ene vrste teh glasov težko naučiti. – Palatalizirane (mehčane) šumevce pa kar pišimo z desnim krakom naše strešice, saj táko pisavo poznamo iz srbohrvaščine, ko gre za *ć*, in poljščine, ko gre še za druge take glasove. V izgovoru pa tudi srbohrvaških mehkih *č* in *dž* ne realiziramo različno, ampak te pare izgovarjamo kar s slovenskimi šumevci (pri. SP 1962, str. 54).

Mislim, da je tudi prav, če vsak pinjinski pisni *a* izgovarjamo kot naš *a*, ne v določenih položajih še kot *e* (kdo si bo pa zapomnil kar 7 enot, kjer je pinjinski pisani *a* naš *e*, tj. zveze *jian, mian, nian, pian, qian, tian* in *yan*, če sem polemikarko prav razumel).

Gotovo pa je tudi preveč zahtevati, da bi si slovenski bralci zapomnili čez 400 zlogovnikov, kolikor jih našteva polemikarka, da bi lahko kitajske zapise pravilno brali. In tako še kaj o izgovoru zveze *-ui* in *-un*.

8. Hotimir Tivadar, Peter Jurgec, 203–220.

1 Ni res, da bi bilo normativno gradivo slovenskega knjižnega jezika »skoraj v celoti iz SSKJ«. Norma slovenskega knjižnega jezika v SP 2001 temelji na mojih razpravah in knjigah, vplival pa sem že na SP 1962. S področja glasoslovja sem med slovenske knjižne foneme uvrstil *dž*, tudi na podlagi Škrabca določil nezvonečnostno premeno izgovora zvonečih nezvočnikov pred premorom; uvrstil *j* in *v* med zvočnike. V pravopisni komisiji smo se odločili za zapiso-

vanje samo širokih *e*-jev in *o*-jev, prvega pred *j*, drugega pred *v*; napisal sem obširno razpravo o naglasnih tipih v slovenskem knjižnem jeziku; zavrnil tuje glasoslovje v izgovoru v knjižni jezik prevzetih tujih besed. V SSKJ se namreč razdelek pravorečje začne s povedjo »Izgovor besed se ravna po pisavi, le da je treba upoštevati osnovna pravila o izgovoru *v*, zvočnikov in izglasnih zvenceh soglasnikov ter o asimilacijah soglasnikov po zvencečnosti« (§ 175, XXIII–XXIV). Tu torej SSKJ-ju v ni zvočnik (in morda tudi *j* ne); soglasniki mu pomenijo samo nezvočnike, pa so soglasniki vendar tudi zvočniki; SSKJ zapisuje izgovor besednih oblik kot *dolgorilca* kot [ɥg–ɥc], SP 2001 kot [ɥg ɥc]; izgovor besed kot *bridge* zapisuje kot [bridž], SP 2001 kot [bridž-], kjer vezaj na koncu nakazuje spremeno po zvencečnosti; SSKJ nima teorije o variantah fonema /v/ ali /n/; ničesar ne pove o glasovni vrednosti pisanih *nj*, *lj*.

Ali še: »Zaradi lažjega prikaza gesel postavlja slovar skupaj pisano besedo na prvo mesto; razpored tovrstnega gradiva v slovarju torej nima normativne vrednosti. Prim § 117 in 118« (str. XXIII). Na navedenem mestu pa najdemo zglede *avocesta* in *avto cesta*, *dokod* in *do kod*. V SP 2001 pa je prvonavedena oblika boljša, konkretno torej *avtocesta*, *do kod* (druga enota je besedna zveza, ne beseda), °*dokod* nam je slovnična napaka. Prim. še pisanje besednih zvez s *koli*.

Sam sem podal tudi slovensko stavčno fonetiko, in sicer povezano z jakostnim oz. tonemskim naglasom, da bi pa vsa stavčna fonetika sodila v pravopis, je pa preveč.

2 Pri oblikoslovju; novi pravopis iz mase SSKJ-jevih prislovov izloča členke in povedkovnike; določa naglasne tipe (nepremični, premični, končniški, mešani); zaznamuje kategorije živosti, človeškosti, števnosti, neštevnosti itd. Prim. še: pojmi pridevniška, samostalniška beseda; ločitev deležnika in deležja; tipologija sklanjatev. – V besedotvorju so razbistreni pojmi izpeljave, sestave, zlaganja in sklapljanja. – Glede tonemskega naglaševanja prim. spredaj v mojem odzivu na polemiko Vidovič Muhe. Kar se tiče objektivnosti ugotovitev T. Srebot Rejec, prim. moj sestavek v zborniku Slavistične revije za 13. mednarodni kongres (SR 51 (2003), pos. šte. (Eksperimentalnofonetične raziskave slovenskega knjižnojezikovnega glasovja in tonemskosti, 119–140), žal z mnogimi tiskovnimi napakami).

3 O razmerju med SSKJ in SP 2001 sem bistveno podal že spredaj. – Glede anketiranja za SSKJ pa naj povem, da sem to anketiranje začel prav jaz in o njem tudi poročal (Ankete za določitev naglasnega mesta ter kakovosti in količnosti naglašene samoglasnika, JiS 14 (1969), delno ponatisnjeno v GNPSJ, 74–82); pozneje pa sem za Riglerjeve ankete o tonemih zapisoval izgovor Eve Toporišič. Seveda sem tudi sam »anketiral«, med drugim sem si za razpravo Naglasni tipi slovenskega knjižnega jezika izpisal celotno ustrezno gradivo iz SP 1962, in to ne glede na to, kaj o tem menita Ertl 1929 in Nebeská 1996.

H govorniki podobi knjižnega jezika. Kar avtorja govornika o ozkih nenaglašanih samoglasnikih *e* in *o*, (npr. *Sárarjevo*, *bábilon*), morda velja za mariborščino, črkovalno brane kratice pa so tudi prav primerno določene kot naglašene na zadnjem zlogu, npr. *vecé*. V Pleteršnikovem slovarju sta sicer bila tudi ozka nenaglašena *e* in *o*, npr. *máslo*, *grěšiti*, vendar je to, kjer je, narečno; na podlagi dolenjščine je npr. Ramovš opozarjal tudi na gorenjski ozki prednaglasni *e*, ne vem če tudi *o*; pri *že* pa po mojem gre za oslavljeni naglas, v SP 2001 imamo sicer iztočnico *že* [poudarjeno *žé* in *žè*]. V SSKJ pa imamo *žé* in *žè* in *žé*.

4 Kritika pogrevata po Šerugi Prek naglaševanja glavnih števnikov od 12 do 19, kjer sva se v glavnem z Dularjem odločila za naglaševanje na *-nájst*, kar je starejše od dvojnice *dvá*(najst) in veliko pogostnejše. Na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša sem ob asistenci dr. Jožice Škofic ugotovil, da se naglaševanje tipa *dvánajst* omejuje na koroška in grenjska narečja ter na glavnino Ljubljane, sicer pa je v rabi naglaševanje na *-nájst*. To najdemo tudi v Baški grapi na Primorskem. Naglaševanje na *dvá-* itd. je pač po nemškem vplivu, mu je pa SSKJ dal prednost

pred naglasom na *-najst* ob naslonitvi na SP 1962 in 1950 (ta pa ima vendar naglas *dvánájstnik*). Tako bi imeli *enájst*, *dvánájst* itd. namesto neenotnega *enájst*, *dvánajst* in *dvánájst*. Tudi ruščina ima večinoma tip *dvánádcát*, vendar *odínacát*, *četyrnádcát*, srbohrvaščina ima primerno našemu *jedánaest*, *dvánaest*, *trínaest*, *četrnaest*, kar je vse po umiku naglasa z *-náest*. Enako imamo pri češčini na *-áct* ostrivec: *dvánáct*, *třínáct*, *patnáct*, *sedmnáct*, *devatenáct*. Prim. še bolgarsko: *edínádest*/*edínájset*, *dvánádeset* itd.

5 Glede naglasnega mesta slovenskih krajevnih imen se novi pravopis drži Slovenskih krajevnih imen (CZ 1985). – Glede naglasa (spet za Šerugo Prek) v primerih *Mačkóvci*, *Ápače*, *Varšáva*, *Préserje*, *Presêrje*, *Brník*, *Bégúnje*: V SP 2001 so *Mačkóvci*, *Ápače*, samo *Préserje* (samo to je tudi v SP 1962), *Brník*, *Bégúnje* in *Begúnje*. Imen *Rámšák* oz. *Rámšak* ni v SSKJ, *Cáracas*, *Póreč* in *Dánton* niso v SP 1962, je pa *Montevideo* z napačnim naglasnim mestom. *Mačkóvci* namesto v SKI zapisanih *Mačkóvci* so novejša poknjžena oblika (vsak naglašeni *o* pred *v* je širok); pri *Ápače* ni nič narobe; *Varšáva* je tudi po poljsko. *Brník* je v SP 2001 letališče, ne vas, pri *Bégúnje* je *Begúnje* z drugimi oblikami iz te podstave izenačena oblika (prim. *begúnjski*, *Begúnjec*, *Begúnjščica*); *Rámšák* naglašujejo na Koroškem okrog Slovenj Gradca; namesto *Cáracas* je res prav *Carácas* (Webster) in namesto *Montevideo* se v resnici naglašuje *Montevideo* (že v SP 1962), *Dánton* pa ima podomačen naglas (pozna ga tudi Webster za francoski naglas na drugem zlogu osnove; oblika *Póreč* je analogna po *potok*, bolje je *Póreč* in vse iz tega izpeljano).

6 Glede Naglasa moške oblike edninskega opisnega deležnika na *-l* predponskih glagolov kot *umoríti -ím* (zglede *pokósil* je bolj neroden, ker imamo tudi glagol *kósiti -im*) je tako, da smo se res odločili za premični naglas, torej *umóril -íla*. Tako je v SP 1962 in tudi še v SSKJ. Poleg predponskih glagolov se tako naglašujejo tudi nekateri nepredponski z dvozložnim korenem (*govoríti -ím govóril -íla*), večinoma pa je v SP 1962 že tip *debelíl*. Če je pred tematskim *-i* polglasnik, seveda velja vzorec *zatèmmil -íla* (prav tako v SSKJ). – Šeruga Prek nima tu nobene pristojnosti za drugačno določanje naglaševanja na radiu. Z *govóril*, *umóril*, *zamèglil* nima nobene zveze tip *razúmel -éla* ali *nôrel*, *hôtél -éla*. V prvih primerih (*pomóril* itd.) imamo opraviti s cirkumflektirano obliko po pomiku s predhodnega zloga, v drugih (*razúmel*) pa z akutirano po umiku z naslednjega zloga, tj. z glagolske pripone.

7 Tudi nauke na koncu besedilne enote 3.2 bi si bila kritika lahko prihranila že zaradi spodobnosti in ko bi bolj gledala na ugled resnega jezikoslovnega besedovanja. – Nadalje mislim, da je prav, če vse nove prevzete naglašene *e*-je in *o*-je izgovarjamo ozko, razen v primerih, kot je tak *e* pred *j* ali *r*, *o* pa pred *v*: *džéz - afêra*, *fón - bôvla*. Prvi primer ima že SSKJ na prvem mestu zapisan z *é*, drugomestni *ê* pa ima oznako tudi. To drugo je bolje tudi kar izpustiti. – In: slovenski knjižni jezik ne pozna fonemskega nasprotja med */v/* in */w/*, zato je samo nostalgija po SP 1962 (prim. [uôšington] ali [uôt]). (Prava snobovska duhovna revščina obeh kritikov se razkazuje v pisanju izgovora kot [vir"dZi:nija "wu:lf] namesto običajnega [virdžínija vúl] ipd.)

8 Prava žalost je tudi govorjenje o manjši fonološki vlogi tonemov: prim. samo razliko kot *lípo - lípo*, *města - mēsta*, *vodó - vodô*, *kosímo - kosîmo*, *molíla - molíla* ipd. *moríla - moríla*, da ne navajam še Vodnikovega primera Ga prime za *vrát* in ga nese do *vrát*. Potrudita se malo in poglejta še k Škrabcu (Modrovo kazalo k ZD 1–4 oz. H. Majcenovič v SD 4, str. 542), pa k Riglerjevemu prikazu v Uvodu SSKJ, kjer si (str. LI) med drugim lahko preberete tudi poved: »Cirkumflektirane so tudi besede v zvalniški vlogi« (mišljene so v imenovalniku sicer akutirane besede). In kako drugače pristno zveni tonemskost v stavčni intonaciji (*korák - kováč*).

Ali še misel obeh kritikov, da tonemsko razliko »slišijo le nekateri poznavalci, ponavadi jezikoslovci«. Slišijo jo seveda tudi vsi otroci tonemskih staršev ali tovarišev na igrišču in že v

vrstu. Kako bi jo sicer lahko prenašali iz roda v rod! Vsi tonemci tudi takoj ugotovijo, da npr. kdo je tonemec, kdo drug pa ne, oz. da po svoje zavija svoj govor, ne tako, kakor govori (po Riglerju) dobra polovica slovensko govorečih, namreč tonemsko.

Kdaj že je poučenemu jasno, da je tudi slovenski tonemski govor že kodificiran. Namesto da tako filozofirata, bi se kritika vendar lahko malo »priučila« tonemskosti, četudi bi bilo to »težko«.

9 Podobno neodgovorno je tudi pisanje obeh kritikov o soglasniški problematiki. Kritika pišeta, da je v novem pravopisu »alofonom /v/ /.../ namenjenih v celoti kar 22 paragrafov« (namreč od 640 od 662). Seveda bi bilo primerneje reči, da sta jim namenjeni 2 strani. Ali pa je kaj od obravnavanega nepotrebno? Slušni problematiki je posvečena ena stran, pisni pa ena. Toliko prostora je treba tudi zato, ker je izčrpno obdelana tudi morfonemska dvoustnična varianta fonema *l*.

10 Pri izgovoru črke *l* ne pred samoglasnikom v morfemskih končajih *-lec*, *-lka*, *-lski*, *-lstvo* (in kar je še iz tega izpeljano) kot *ɥ* itd. smo se zavestno odločili za enoten izgovor, da je to problematiko sploh mogoče izgovorno obvladati širšim krogom, oz. tudi bolj prizadevnim, saj se to ne da naučiti, če je od primera do primera različno. V Ruplovem Slovenskem pravorečju (1946) je problematika izgovora črke *l* obdelana na str. 39–46. Komaj kdo se je tega sposoben naučiti. (Še maturante klasične gimnazije v Mariboru nas je v tem smislu na to nemožnost opozarjala profesorica slovenščine dr. Helena Stupan.)

Kako zapletena je »norma« tega, se lahko poučimo iz odzadnjega slovarja slovenskega jezika 1996, npr. za *-lec* na str. 107–113 (pri čemer morate izločiti enote, pri katerih je *-l* del podstave in je torej končaj za njim le priponsko obrazilo *-ec*, npr. *krul-ec* : *bra-lec*; podobno še pri preostalih teh obrazil: *upogib-alka* : *prvošol-ka*, *napad-alski* : *prvošol-ski*, *gled-alstvo* : *črnošolstvo*. Pred priponskim obrazilom z *l* je glagolska podstava s priponskim obrazilom *-a-* (*-ja-*, *-va-*, *-ová-*, *-evá-*, *-áva-*, *-éva-*). Za zgled težavnosti obvladanja si oglejmo po 10 primerov na *-alec* in *-ilec* ob glagolski podstavi (navajamo imenovalniško obliko, izgovor pa velja za vse druge oblike razen za im. ed. in njemu enak tož. ed.): *ugibalec* [tudi ɥc], *klicalec* [ɥc in lc], *klečalec* [ɥc tudi lc], *mehčalec* [ɥc in ɥc], *puščalec* [ɥc in lc], *lučalec* [ɥc tudi lc], *napadalec* [ɥc], *prekladalec* [ɥc], *skladalec* [ɥc], *razkladalec* [ɥc]; *grabilec* [tudi ɥc], *vabilec* [ɥc in lc], *trebilec* [lc in ɥc], *drobilec* [ɥc in lc], *škrobilec* [lc in ɥc], *trobilec* [lc in ɥc], *snuBILEC* [lc in ɥc], *tlačilec* [lc in ɥc], *vlačilec* [lc in ɥc], *žvečilec* [lc in ɥc]. Velika večina zgledov ima obe varianti; samo ɥc imajo *napadalec*, *prekladalec*, *skladalec*, *razkladalec*. Drugo obliko lahko uvajata »ali tudi« »ali in«; posebnost je [tudi ɥc]. – Škoda je, da SSKJ nima oznak živ. in člov., ki bi nam pomagali ugibati, kdaj je samo ɥc, kdaj ɥc na prvem in kdaj na drugem mestu, in podobno za *lc*.

Podobno bi lahko izpisali tudi primere za feminative na *-lka*. SSKJ teh feminativov skoraj nima. Od 20 moških oblik je vršilcev 17, feminativa od tega pa sta le dva. SP 2001 ni sprejel SSKJ-jevih enot *klečalec*, *lučalec*, *puščalec*, *smobilec*, *snuBILEC*; *mehčalec* je tudi v SP-ju snov, druge moške vršilce ima kakor SSKJ, vsem pa pripisuje feminative in svojilne pridevnike, vršilniki pa so mu posebno iztočnice. – Če bi si ogledali enoto *brallec*, bi dobili še enote *bralka*, *bralski*, *bralčev* in *bralstvo*; tako je (razen ko gre za *bralski*, ki ga v SSKJ ni) tudi v SSKJ, le da so vse iztočnice.

Take vrste analizo bi pričakovali od obeh kritikov, ne pa da kot hvalivca temporis acti drezata v stvari, ki jih ne poznata dovolj. Enote, ki sta jih upoštevala, bi bila lahko bralcu tudi sporočila. (Po Jakopinovem seznamu je v SSKJ enot na *-lec* 850, pač od tega na *-alec* 608, na *-ilec* 155, na *-elec* 39, preostalo pa je na druge končaje.)

Podobno bi lahko rekli tudi za določanje izgovora izglasnega *l* za samoglasnikom, npr. pri pretežno trifonemskih enotah kot *kol*, izgovor [kòɥ kòla] ipd.

Kar kritika govorita o izgovoru črke *-l* v triglasovnih besedah, mi je čisto nerganje. Iz odza-

dnjega SSKJ-ja sem izpisal (upam, da vse) enote na *-al* (16), *-el* (18), *-il* (6), *-ol* (22), *-rl* (1) in *-ul* (1), skupaj 64 primerov in ugotovil, da se SP 2001 skoraj v vsem ravna po SSKJ, le da je izločil enote *ral*, *tal* in *-vel* -a (tenčica), *vel* -a -o, *col²*, *cvil* -a, *grill* -a, *škil* -a, *škril* -a, *škril* -i, *ol* (bolje bi bilo, ko bi bili v slovar SP 2001 uvrstili *tal* -a -o, *vel* -a -o in *ol* -a): zdi se, da redaktorji (ali pa iztočničarka) niso preveč vneti za poezijo in ne dovolj za zgodovino ali vsaj za križanke. Vse drugo je torej povsem v redu: da smo pri *mel* in *ral* pustili samo izgovor z -*u*, nejasno pa mi je, od kod je redaktor dobil *cól* (z [*u*]) in z oznako zastar. Prav je tudi, da so iz SSKJ-jevega *mel* -a/-i napravili dve iztočnici; *pól* mlajši rod morda res izgovarja že z *u* tudi v primeru *ob pol treh*, *polotok* pa ima *l* = [] iz *poluotok* (kakor je iz *polu* nastalo tudi *pól*). (*Polotok* seveda nikakor ni sestavljena, za kar ga imata kritika, redaktorji Slavistične revije pa jima (kakor v vsem) dajejo prav. Za obliko *Havránek* že kritika menita, da je v SP 2001 nesrečen spodrsrljaj, žal pa je tudi v drugi izdaji novega pravopisa za *e* v njem predviden polglasniški izgovor (tako podomačen namreč kljub zasluženi slavi ta jezikoslovec le ni).

11 Glede preostalega še: slovenski knjižni jezik ne predvideva prilikovanja nezvenečih nezvočnikov v zveneče pred sledečim v, npr. [jánez ve, vedž ve] ipd., pač pa npr. v Slovenskih goricah slišimo menda [jàz vé^m]. Pri lastnoimenskem *Camp David* pa je seveda prav [kémb dějuid-], pri *Daily Herald* pa bi zapis izglasja druge besede moral za *d*-jem na koncu imeti vezaj, tj. [hêrald-]. S tega stališča bi bilo treba pregledati vse take primere.

12 Ne vem, zakaj kritika toliko razpredata o zvenečih zlitnikih: slovenščina pozna kot fonem samo šumevske zveneči zlitnik *dž*. Tega nikoli ne izgovarjamo kot [dž], tj. kot dva glasova. Samo kot rezultat prilikovanja nezvenečih zlitnikov *c* in *č* pa imamo pri *c* nefonemski glas, tj. položajno varianto *c*-ja, tj. *dz* (Kocbek, stric gre). V primerih kot *intermezzo* je izgovor *zz* kot *dz* citaten po italijanščini (*dz* v tej besedi ima že SP 1962, naš navadni izgovor je *s* *c*, torej [interméco]). Pisanje v SP-jih 1935, 1938, 1950 je kot v SP 1962, to pa je posledica teorije, da se v prevzetih besedah upošteva izgovor jezikov dajalcev, v čemer so zlasti pretiravali v SP 1962. V svoji knjižici Slovenski jezik. Izgovor i intonacija s recitacijama na pločama (1961) sem *dz* in *dž* obravnaval kot položajni varianti *c*-ja oz. *č*-ja (Kocbek, odločba), pozneje pa sem za *dž* navajal tudi fonološko nasprotje tipa *čéz* – *džéz*, *čém* – *džém*, *čin* – *džin*, *číp* – *džíp*, tj. navajal sem jih v položaju pred samoglasnikom; ne vem, ali jih imamo tudi pred zvočnikom, npr. v primerih *hedžra*. Za *dz* imamo v novem pravopisu izgovor pred samoglasnikom *dzeta* (a je citatno, po naše bi bilo *zéta*, kar pa je moteče zaradi nekdanje znane vrste cigaret *zeta* in reke *Zeta*). Primer drugačnih rešitev sta npr. *Zevs* oz. *Cevs*, po prvem zgledu še *zelor*; tudi za *dzoón* imamo *zoón* oz. *zoo*.

13 Na koncu kritika sprašujeta še, ali slovenščina nima v vzglasju besede tudi zaporniškega glasilčnega nastavka, tj. ?. Sam glede tega nimam čisto trdnega stališča, da ga knjižna slovenščina ne pozna; ima pa ga namesto *k* rožanščina (kritika opozarjata nanj ob češčini v zvezah kot je naše *k oknu*). V mojem narečju (Mostec) tega sploh ni, pa tudi za ljubljansščino ni značilno. Povsem prepričan pa sem, da nimamo trdega nastavka na morfemski meji kakor *odorati*, *poorati*, *naočnik* in tudi ne *k oknu*.

14 K zaključku obeh kritikov: Moram zavrniti mnenje, da v pravopisu govorni jezik ne bi bil obravnavan samostojno. Prav tako zavračam očitek, da imamo v novem SP omejeno prikazano stavčno fonetiko oz. »omejeno zgolj na obravnavo ločil«, saj imamo v Slovarčku jezikoslovnih izrazov navedene stavčnofonetične pojave kot kadenca, antikadenca, polkadenca. Tudi ni res, da imamo Slovenci »samostojni pravorečni priročnik« le v Ruplovem Slovenskem pravorečju 1946, ko pa je 1961 izšel tudi moj že navedeni Slovenski jezik /.../, pisan sicer v hrvaščini.

15 Na splošno je treba še dodati, da le redko kritika upravičeno ugovarjata rešitvam v novem SP. To so le redke posamezne drobne stvari, tako rekoč kaplje iz morja informacij, ki jih ta pravopis prinaša.

9. Erika Kržišnik, 221–237.

1 Takoj na začetku v opombi 1 piše: »Od strokovnih ocen /SP 2001/ so verjetno najrelevantnejše izšle v zborniku predavanj 38. seminarja slovenskega jezika, literature in kulture (2002: 207–254).« Ali ne bi bilo lepo, ko bi si bila kritičarka svojo vednost zaokrožila še z mojim odgovorom na dotična razpravljanja (saj je eno leto ležal pri SR, ki je organizirala odgovore na ta moj odgovor).

2 V povzetku ugotavlja, da »glede frazeologije v SP 2001 ni mogoče ugotoviti meril (kot so npr. pogostnost rabe, potreba po pravopisni, pravorečni ali slovnični obvestilnosti), ki so vodila izbiro in klasificiranje gradiva /frazeologemov/, zato sama prisotnost ali odsotnost teh enot v SP 2001 ne more biti relevantna za njihov status v knjižnem jeziku«.

Novi SP nima ambicije, da bi bil tudi frazeološki. Frazeologemi se v njem pojavljajo samo zaradi stilne zaznamovanosti katere njihovih sestavin (v § 1142 npr. je povedano samo: »Zbrano besedje je v slovarskih sestavkih prikazano s pisnega, glasovno-naglasnega, oblikoslovnega, skladijskega in zvrstno-stilnega stališča, pri manj znanih enotah tudi z identifikacijskega, in deloma pomenskega stališča.« In: »/Z/vrstno in stilno zaznamovane besede in besedne zveze imajo pripisane nezaznamovane (tj. nevtralne) ustreznice« (§ 1143). Primerjati in presojeti s frazeološkega stališča novi pravopisni slovar bodisi s SSKJ bodisi s katerim frazeološkim slovarjem je torej nesmiselno. Tudi v SP1P 1990 in naslednjih izdajah ni nikoli bil govor o frazeologiji (prim. Modrovo Stvarno kazalo črke F, kjer ni note o frazeologiji, medtem ko ima SSKJ tudi posebno enoto v slovarskem sestavku, imenovano frazeološko gnezdo (prim. SSKJ I (1970), XVIII, Gnezdo)).

3 Torej imamo avtoričin prispevek za vajo v pripravljanju teorije za frazeološki slovar oz. za predavanja iz te problematike. Svoj čas je v to smer razmišljal Stane Suhadolnik v kritiki J. Pavlice Frazeološkega slovarja v petih jezikih (JiS 6 (1960/61), 200–205). Ker gre pri frazeološkem slovarju za veliko stvar, se zaenkrat skupaj s kritičarko novega frazeološkega slovarja oz. prizadevanja zanj veselimo; to se je v latinščini izrazilo z besedami In magnis voluisse sat (po naše: Pri velikem je dovolj hoteti). Naši kritičarki pri trudu za frazeološke raziskave (ali celo za slovar), kolikor je le mogoče, želimo napredka. – Ko bo kdaj kaj obširnejšega izdala, pa ji želimo tudi primerne objektivne kritike.

10. Andrej Ermenc Skubic, 239–245.

1 Skubic je napisal živ sestavek o jezikovni zvrstnosti in sociolektih. Ta sestavek odraslega mladega človeka je pisan v prvem delu z veliko vednostjo in povsem zrelo stilistiko strokovnega besedovanja. V uvodu pomerja svoje pojmovanje socialnih zvrsti ob moje pojme zvrstnosti, zatem uveljavljano tudi v SP 2001. Namesto izraza knjižni jezik uporablja standardni jezik, delitev knjižnega jezika na zbornost in pogovornost mu je vprašljiva, uvaja pa pojme kot kulturni jezik, sociolekti, obrobni in ekscesni jeziki oz. zvrsti in še kaj.

Ne vidim razloga, zakaj naj bi zavrgli te vrste slovenska tradicionalna (mestoma lahko inovirana) pojmovanja, tj. knjižni jezik, knjižni pogovorni j., pokrajinski jeziki, narečja, mestne govorice, pokrajinske govorice, pa še interesne govorice (sleng, žargon, argo) ter družbenoplastne govorice (izobrazbeno, ljudsko, neknjižno ljudsko). Glede knjižnega pogovornega jezika naj si

kar ogleda ustrezna mesta v literaturi (zlasti v pravopisih). V tem prvem delu svojega pisanja nam tudi očita, da smo prenosniški zvrsti (zapisano in govorjeno) premalo obdelali, oz. ju potisnili »v nekakšen podrazdelek socialnih zvrsti«, kar seveda ne drži. Prva naloga tudi slovenskega slovarskega pravopisja je vendar ta, da podaja pisno in izgovorno podobo svojih slovarskih enot, najsi gre za njihove segmentne pojave (črke, glasove, ločila in kar je z njimi v zvezi) ali za nadsegmentna naglasna znamenja in s tem za naglase.

2 V drugem, glavnem delu sestavka pa obravnava 200 prevzetih besed, ki si jih je paberkavalno izpisal iz SP 1950 (tam so zelo vidno zaznamovane s križcem oz. zvezdico) in ki »bi jih lahko uvrstili v Voduškov 'famiilarni jezik izobražencev'«. Po njegovem jih je SP 1950 bodisi prepovedoval (križec: 42 primerkov) ali 'v skrbnem jeziku' odsvetoval (zvezdica: 143 primerkov); dodal jim je kritik še 15 primerkov, ki pa v SP 1950 niso bili tako označeni + 1 primerek te vrste, ki ga v SP 1950 ni. (Že tu pa je treba pripomniti, da križec v SP 1950 jezikovnih sredstev s to oznako ne prepoveduje, ampak jih ima za »knjižno rabo nedovoljene«; označene z zvezdico pa niso odsvetovane, ampak je zanje rečeno, da »se jim v skrbnem jeziku izogibljimo«.) Brez Skubičevih posegov v to besedilo se to mesto glasi: »V nekaterih primerih spačenosti ali nepotrebnosti so besede zaznamovane s †, kar pomeni, da za knjižno rabo beseda ni dovoljena, ali pa z *, kar pomeni, da se jim v skrbnem jeziku izogibljimo«. (Vse na str. 5 SP 1950.)

Za s križcem zaznamovane je torej v SP 1950 povedano, zakaj so tako zaznamovane, in dodano je še: »Ta bi bil v tem presojanju ostrejši, ta milejši, a življenje jezika gre svojo pot in se za take sodbe ne meni.« Še pred tem pa je povedano, da so »pri splošno rabljenih tujkah navadno dodani slovenski pomeni, da iz njih lahko izbiramo.« Prav bi bilo tudi povedati, da imajo s križcem ali z zvezdico zaznamovane besede (besedne zveze) v kurzivi dodane domače ustreznice, nekatere enote pa jih imajo tudi po več.

3 Ko si navedene besede ogledamo podrobneje, tudi zlahka ugotovimo, da bi jih težko imeli za »Voduškov 'famiilarni jezik izobražencev'«, pač pa so res znamenje izobrazbenosti, večkrat tudi snobizma. Da se o pravkar povedanem lahko tudi sami prepričamo, si oglejmo po 10 prvih okrižčenih in ozvezdičenih besed, in sicer v SP 1950, nato pa pogledamo, kako je z njimi v SP 1962, na koncu pa še v SSKJ in v SP 2001.

3.1

V SP 1950 NEDOVOLJENO

†
à la burke à la Nestroy
afiširati nabiti, nabijati, izobesiti,
izobešati, objavljati
atrakcija privlačnost, vaba, zanimivost
deplasiran ne na prvem mestu,
zgrešen, neumesten
depravirati popačiti, pokvariti, skaziti
deranžirati motiti, nadlegovati,
razdreti, zмести
devastirati opustošiti
dispečer razpečevalec, razpošiljavec
eksterier zunanost, videz
rešofirati se razgrevati se, razburjati se

*
anonsa oglas, naznanilo
atakirati koga napasti
bižu dragulj, dragotina
bižuterija draguljarstvo
blamirati (o)smešiti, (o)sramotiti koga
blaziran top, brezčuten
brinetka ženska rjavkastih las, rjavolaska
buke šopek
degustirati v slabo voljo spraviti,
vznejevoljiti
depeša brzojavka

Dodane domače vzporednice prevzetim besedam so zapovedane oz. priporočljive.

Precej oz. močno podobno se o tem sodi tudi v SP 1962, le da so v glavnem brez križca ali zvezdice. Redkeje pa je križec iz SP 1950 zamenjan s krožcem, pojavlja pa se tudi puščica:

3.2

SSKJ

à la carte po jedilniku
afiširati nabiti, nabijati, nalepiti
izobesiti, objavljati
atrakcija privlačnost, zanimivost
deplasiran ne na pravem mestu,
zgrešen, neprimeren
depravirati popačiti, pokvariti,
spriditi, skaziti
deranžirati motiti, nadlegovati
devastirati opustošiti
dispečer razpečevalec, razpošiljavec,
razdeljevalec
eksterier 1. zunanost, videz
2. filmski posnetek v naravi
ešofirati se (ni v SP 1962)

SP 1962

anonsa oglas, naznanilo
atakirati a. koga → napasti
bižu dragotina, dragulj
bižuterija draguljarna
blamirati b. koga (o)smešiti, (o)sramo
blaziran otopel, brezčuten
bonvivan lahkoživec
brinetka rjavolaska
buket vonj pri vinu
degustacija d. vina, poskušnja
depeša brzojavka

Kritikovo mnenje, da SP 1962 »nima slogovnih oznak« (str. 240, 241), ne drži: krožec imajo npr.: brez nobene škode, brez nje, brez da bi bil ugovarjal, diviti se, dejstvovati; zvezdico pa imajo npr.: ceha, cehmešter, cagav, cagavec, cajg, coprati (in vse iz tega tvorjeno), cvrnati, cvilih, fajfa, fleten, pobarati. Za puščico prim. *najaviti* → naznaniti, napovedati. Torej: poleg krožca (»še večje besedne in jezikovne spake in najhujše nebodijihtraba so zaznamovane z ničlo (°)«), zvezdica pa omeni tole: »Izrazito ljudske izposojenke imajo stilistično opozorilo (*), da sodijo predvsem v pogovorni jezik in v realistično pripoved«, medtem ko puščica »pomeni, da rajši uporabljamo boljši ali bolj domač izraz, ki sledi v kurzivi«. In še: »pri tujkah /je/ manj slogovnih in pravopisnih napotkov«.

3.3 Sedaj pa še k SSKJ in SP 2001:

V SP 1950 NEDOVOLJENO

SSKJ

à la po načinu, v slogu
afiširati redko pritrditi, izobesiti lepak
atrakcija kar privlači, zbuja pozornost,
privlačnost, zanimivosti
deplasiran 2. neprimeren, neumesten,
zgrešen
depravacija izprijenost, pokvarjenost
deranžirati (ni v SSKJ)
devastirati opustošiti, razdejati
dispečer uslužbenec /za/ vožnje
eksterier zunanja podoba, zunanost
ešofirati se razburjati se, razvnemati se

SP 2001

à la frc. cit. po načinu, v slogu
afiširati neobč. pritrditi, izobesiti (lepak)
atrakcija turistične -e, privlačnost,
zanimivost
deplasiran neprimeren, neumesten
depravacija izprijenost, pokvarjenost
deranžirati neobč. motiti, nadlegovati
devastirati opustošiti, razdejati
dispečer razpošiljavec, razdeljevalec
eksterier dogajati se v -u, na prostem,
zunanost
ešofirati se (ni v SP 2001)

V SP 1950 IZOGIBALNO

SSKJ	SP 2001
<i>anonsa</i> raba peša (mali) oglas, inserat	<i>anonsa</i> oglas
<i>atakirati</i> knjiž. naskočiti, napasti	<i>atakirati</i> neobč. naskakovati nap adati
<i>bižu</i> ni v SSKJ	<i>bižu</i> ni v SP 2001
<i>bižuterija</i> drobno, navadno ceneno okrasje, nakit	<i>bižuterija</i> drobni okrasni nakit
<i>blamirati</i> nav. ekspr. osramotiti, osmešiti	<i>blamirati</i> koga osramotiti, osmešiti
<i>blaziran</i> ekspr. čustveno otopel, izživet, naveličan	<i>blaziran</i> poud. otopel, brezčuten
<i>bonvivan</i> in /.../ nt kdor (rad) dobro, uživaški, brezskrbno živi, dobroživec	<i>bonvivan</i> izobr. uživač, lahkoživec
<i>brinetka</i> ženska, ki ima rjave lase, rjavolaska	<i>brinetka</i> mestn. rjavolaska
<i>buket</i> tudi buke zastar. šopek	<i>buket</i> , buke
<i>degustirati</i> opravljati poskušnjo, pokušati	<i>buke</i> vinski ~ cvetica <i>degustirati</i> poskušati <i>depeša</i> diplomatsko sporočilo

Za objektivnega motrilca ima SP 2001 glede primernosti (ne)označevanja skoraj enako število (45) označenih enot (pa po 4 različne oznake: neobč., poud., izobr. in mestn., SSKJ pa raba peša, knjiž., ekspr., zastar). Oba priločnika imata predloge za podomačitev vseh teh enot. V SP 2001 sta brez oznake *anonsa* in *blamirati*, *buke*, *degustirati* in *depeša*; v SSKJ pa so take enote *bižuterija*, *bonvivan(t)*, *brinetka*, *degustirati* in *depeša*. Prednost SP 2001 je, da pri domačih ustreznih loči priporočeno (v kurzivi: 1, 2, 4, 6, 7, 8, 9) od samo pomensko določenega (v pokončnih oklepajih: 3, 5, 10).

Redaktorji so imeli opraviti z različnim številom teh enot: A 43, B 25, K 8, L 21, P 10, S 21, brez parafe je 16, v novem SP pa ni 30 enot, vendar imajo nekatere kak drug člen iste besedne družine naveden: *deprav(acija)*, *moral(en)*, *reglem(entirati)*, *inflam(en)*, *okazi(onalizem)*, skupaj 6 enot, medtem ko so tri enote (*distingvirati*, *ordinaren*, *seriozen*) tudi v SP 2001. Brez parafe so zlasti pridevniške iztočnice, morda (verjetno) zaradi tega, ker jim je pač kdo iz uredniškega odbora pripisal tvorjenko na -ost. Iz SSKJ so nesprejete iztočnice v SP 2001 besednovrstno: 12 glagolov (A), 11 samostalnikov (B L S) in 7 pridevnikov (L). To se je zgodilo pač upravičeno, od tega slovar novega SP še najbolj pogreša enote *kondulirati*, *meblirati*, *koncilianten*.

4 K splošno negativni sodbi v povzetku obravnave teh jezikovnokulturno zaznamovanih besed moram pripomniti, da za slovarski knjižnopogovorni jezik ne more veljati mnenje, da bi to bil disputabilna zvrst (opomnim naj samo, da kratki nedoločnik obravnava natančno v okviru knjižnega že Škrabec (prim. Moder, Majcenovič). *Neobčevalno* pa je v SP 2001 razloženo kot »prvina knjižnega jezika, ki je ne uporabljamo v navadnem sporočanju, ampak živi bolj iz izročila knjižnega jezika«, medtem ko nam je izobr(azbeno) »knjižna prvina, značilna za ljudi, ki v svojem izražanju kažejo na določeno višjo izobrazbo; opazne prvine so lahko tudi citatne«.

5 Ne more se tudi trditi, da novi pravopis »gotovo ni zasnovan na aktualni jezikovni praksi«; seveda pa ne obsega vsega, kar nam odkrivajo korpusni nabori besedja (ki pa so pretežno iz zadnjega časa, ko je bilo sprejemanje besed za slovar novega pravopisa – in njihovo redigiranje – že močno pri koncu).

11. Tomo Korošec, 247–266.

0 Svoje obširno pisanje je kritik naslovil s K pravilom za skladijsko vejico v Slovenskem pravopisu 2001. Ima ga za sicer zakasneli dar, in ker pri naju ne gre ne za Trojo ne za Danajce, se nam daru ni treba bati, se ga pa tudi ne moremo posebno veseliti.

1 Besedilo se začena z razdelkom Najprej nekaj popravkov in pripomb. »Pripomba« o besedni zvezi tipa *največji slovenski pesnik France Prešeren*: glede na (ne)obveščenost naslovnika o tem našem geniju po novem pravopisu lahko pišemo vejico pred imenskim delom, če domnevamo, da ta pesnik naslovniku ni znan (kakor ni bil znan mojemu hamburškemu avditoriju, kateremu sem govoril o Sloveniji). Kritiku ta vejica ne ugaja, ker da je pragmatična, ne skladijska raba oz. vloga vejice. Naj bo ta vloga te ali druge vrste, pisati vejico je tu mogoče, kakor je v nekaterih drugih primerih vejico sicer treba pisati, a jo iz pragmatičnih razlogov lahko izpuščamo, npr. v imenskih spiskih, pisanih stolpčno. – V povedi *Stal sem tam in vse videl z lastnimi očmi* vejica pred drugim stavkom ne manjka, saj se na drugo dejanje ne gleda s stališča posledičnosti ali nasprotja, ampak s stališča istodobnosti obeh dejanj. Poved brez vejice si lahko razlagamo kot odgovor na vprašanje *Kako pa da to veš?*. – Za noben spodrsrljaj tudi ne gre v povedi *Bil je tako evropski kakor svetovni prvak*. Stopnjevalno je to glede na prilastkovo priredno vezalno zvezo *evropski in svetovni prvak*. – Tudi pri 1.3 je v novem SP vse v redu: med glavnim in odvisnim stavkom vejico pišemo (t. i. parni vejici, če je odvisnik vmesni, tj. umeščen v nadredni/predhodni stavek). (Glede izraza parna vejica prim. Wahrig, Deutsche Rechtschreibung, 2003.) – V 1.4 *To povest je napisala Zofka Kveder, poročena Jelovšek* gre za opust vejice za pristavkom na koncu povedi.

2 V 1.5 je treba upoštevati, da imamo za izhodišče polstavke in nas zanima, ali je isto besedje mogoče prenesti levo od odnosnice. Táko je velikokrat priporočljivo, da se desno prilastkovno mesto sprostí za še kako določilo ali dopolnilo, npr.: otroci, *rojeni po drugi svetovni vojni* proti *po drugi svetovni vojni rojeni* otroci *beguncev in izseljencev*. – Da je odvisniška stavčna zveza *ko so slovesno podelili nagrade* globinsko pred *po slovesni podelitvi nagrad*, pa res ni treba dvomiti. (To je, mimogrede, zelo koristno vaditi tudi že s šolarji in še z dijaki in slušatelji.)

3 K razdelu 2: Veseli nas, da je slovenski pravopis dobil tudi stvarno kazalo (pobuda in prispevek Janka Modra), saj je bilo pravopisje res že pozabilo na zasnutek takega kazala v Levčevem Slovenskem pravopisu 1899: 126: »Številke, ki stoje za besedo, kažejo na dotična pravila v tej knjigi.« To in ono sva ob pregledovanju Modrovega kazala pred natisom z Dularjem tudi spregledala. – Da bi bila pravila za pisanje vejice »izčrpna in popolna«, si menda noben pravopisec ni domišljjal, ali pa so tudi pomembno neuskajjena (vse str. 251), je pa treba pogledati in se prepričati. Tudi sam moram npr. priznati, da iz kritikovega pisanja pač nisem razbral, kaj bi bila desnosmerna oz. levosmerna vejica.

4 K nekaterim posameznostim še to in ono: V povedi *Votlina je suha in, ker je ne doseže nobena sapica, tudi toplá* gre glede stave vejic za kvadrato kroga. Breznik-Ramovševa rešitev (zgoraj) je logična (odvisnik ločen od glavnega stavka), izgovorno pa je »vejica« pred *in ker*, pred *tudi toplá* pa je prav tako potrebna, da *tudi toplá* ne postane repek vzročnega odvisnika. (Zgled iz moje Slovenske slovnice 2000: 644 pa se v resnici glasi na koncu »toplá tudi pozimi«, ne »tudi toplá«.) – V delu povedi (20) *da imata tenak posluh in da čutita* gre za priredje odvisnik, drugi izmed stavkov pa ima še sam odvisnik. – Veseli me vendarle, če se s to smernostjo vejic na FDV pri študentih dosejajo dobri rezultati. – Menim še, da je slaba družljivost zelo

koristen pojem. – K pisanju vejice pri večdelnih ločnih enotah: Če se vejica piše pred vsemi nezačetnimi *ali* teh enot, je to pač poudarjeno: *Tine ali Tone ali Peter* proti *Tine, ali Tone, ali Peter*. – Zveza *pa tudi* ima v povedi (34) pomen *in*. (O tem je bil govor že spredaj.) – Pri *preden* naj povem, da ga naša etimološka slovarja ne razlagata. Po mojem je zgled *Umor se je zgodil dva meseca, preden je* v redu: pred *preden* bi v polni ubeseditvi bil še *prej*, torej *prej, preden je*. Tudi če bi kritik tu imel prav, bi bilo treba uvajalno poved v 2.7 (»Vejico pred vezniki podredja odpravlja sedanjí pravopis prepovršno«) temeljito podkrepiti.

5 In še k razpravljanju o dostavku: Pravopisu gre za dostavek kot tak (v prejšnjih pravopisih tega pojma menda ni), ne pa za to, da bi ločili kateri stavčni člen (oz. sestavina povedi) je dostavljen(a). Razložiti, iz katerega razloga je dostavek nastal, ni obveza pravopisa, gre pač za zamujeno, nezasedeno mesto v dani skladenjski strukturi oz. za njegovo popolnitev. Res pa je, da dostavki lahko spodbujajo taka vzročnostna razmišljanja, kot zanimajo našega kritika.

6 Za konec naj pa še mi povemo, da je v kritikovi besedi tudi nekaj spregledov, npr. na str. 266, 265, 263, 257, 254, 252, 249; kje natančno in kateri so, naj pa kritik sam poišče, kakor smo si morali na več mestih pomagati z iskanjem tudi mi.

Jože Toporišič
Ljubljana